

STANISŁAW BUŁAJEWSKI

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

stanislaw.bulajewski@uwm.edu.pl

ORCID: 0000-0002-7067-4153

DOI: 10.13166/awsge/210640

**ZASADA DOMNIEMANIA
NIEWINNOŚCI W KONSTYTUCJI III RP –
TEORIA A PRAKTYKA**

**THE PRESUMPTION OF INNOCENCE
PRINCIPLE IN THE CONSTITUTION OF
THE THIRD REPUBLIC OF POLAND –
THEORY AND PRACTICE**

WSGE UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES IN JÓZEFÓW PUBLISHING HOUSE

ABSTRACT

This paper analyzes the application of the presumption of innocence principle in Polish law and international law. According to this principle, the accused is presumed innocent until his or her guilt is proven and established by a final judgment. This principle is one of the basic guarantees of the protection of the rights of the accused, and – which should be particularly emphasized – is the only *praesumptio iuris* that has acquired the status of a procedural principle of constitutional rank in modern criminal proceedings. Unfortunately, the theory and practice regarding compliance (by politicians, individuals not holding public office, bloggers, content creators and authors of comments on social media, public authorities, and the media in general) with the presumption of innocence principle are often very different. The fact that not only politicians, but also TV and radio reporters often make assumptions about the outcome of an unfinished trial in their feature articles, reports, and columns is unacceptable. As a result, the presumption of innocence principle often takes second place to the medieval principle of presumption of guilt of the accused. The paper takes into account the legislation in force as of June 1, 2025.

SŁOWA KLUCZOWE: *domniemanie niewinności, konstytucja, prawo karne, zasada, prawa człowieka*

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule poddano analizie obowiązywanie zasady domniemanie niewinności w prawie polskim oraz w prawie międzynarodowym. Zasada ta oznacza, że oskarżonego uznaje się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem. Zasada ta stanowi obecnie jedną z podstawowych gwarancji ochrony praw oskarżonego, oraz (co zasługuje na szczególne podkreślenie), jest jedyną *praesumptio iuris*, która we współczesnym postępowaniu karnym uzyskała status zasady procesowej i to rangi konstytucyjnej.

Niestety, teoria a praktyka odnośnie przestrzegania (przez polityków, osoby fizyczne nie pełniące funkcji publicznych, blogerów, tworzących i komentujących posty w mediach społecznościowych, organy władzy publicznej i szeroko rozumiane media) zasady domniemanie niewinności, to często dwa różne stany. Co niedopuszczalne to najczęściej nie tylko politycy ale i reporterzy telewizyjni oraz radiowi, przesądzają w sprawozdaniach, reportażach i felietonach o wyniku niezakończonego procesu. Tak więc,

często zasada domniemania niewinności przegrywa ze średniowieczną zasadą domniemania winy oskarżonego.

Artykuł uwzględnia stan prawny obowiązujący na dzień 01 czerwca 2025 r.

KEYWORDS: *presumption of innocence, constitution, criminal law, principle, human rights*

WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania, jest analiza konstytucyjnej zasady domniemania niewinności. Zasada ta stanowi dziś, jedną z podstawowych gwarancji ochrony praw oskarżonego, oraz (co zasługuje na szczególne podkreślenie), jest jedyną *praesumptio iuris*, która we współczesnym postępowaniu karnym uzyskała status zasady procesowej i to rangi konstytucyjnej^[1].

Jeżeli chodzi o próbę zdefiniowania terminu *zasada domniemania niewinności* to, w literaturze występuje wiele definicji tego określenia. Przykładowo, według Stanisława Waltosia zasadą domniemania niewinności należy nazwać zasadę nakazującą, aby oskarżony traktowany był jako niewinny do momentu, w którym nie zostanie mu udowodniona wina w sposób przewidziany przez prawo karne procesowe^[2]. Autor ten dokonał podziału podmiotów na trzy kategorie. Pierwszą z nich są osoby fizyczne, gdyż w myśl zasady domniemania niewinności należy powstrzymać niekorzystne kroki wobec oskarżonego, zanim wina zostanie mu wykazana^[3]. Występują wyjątki – takie jak np. ujęcie na gorącym uczynku. Kategorią drugą są wskazane organy administracji, władzy oraz organy

[1] R. Kmiecik (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2008, s. 75. Zob. szerzej: P. Kruszyński, *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 1983 – podaję za: A. Chmiel, *Geneza i kształtowanie się zasady domniemania niewinności w rzymskim procesie karnym*, *Zeszyty Prawnicze* 24.3/2024, s. 5.

[2] Por. M. Borek, *Ciężar dowodu i jego domniemana obecność w polskim procesie karnym*, [w:] P. Czarnecki, M. Czerwińska (red.), *Katalog dowodów w postępowaniu karnym*, Warszawa 2014, s. 15.

[3] S. Waltoś, *Proces karny, Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 245.

kierujące instytucjami; w tym przypadku zakazuje się zwalniania czy usuwania z organizacji społecznych przed sądowym rozstrzygnięciem sprawy.

Ciekawą definicję pojęcia domniemania niewinności zaprezentowała Anna Tęcza-Paciorek, według której zasada domniemania niewinności to domniemanie prawne wzruszalne, co wynika nie tylko z ustawy, ale również z doświadczenia życiowego, wskazującego, że większość oskarżonych to osoby, które popełniły zarzucane im przestępstwo – dlatego nie można mówić o domniemaniu faktycznym. Jeśli jednak uwzględni się ogół społeczeństwa, należy stwierdzić, iż statystycznie większość społeczeństwa przestępstw nie popełnia^[4]. Jak słusznie zauważył Emil Smardz *domniemanie to można obalić tylko poprzez wskazanie winy oskarżonego. Zatem zasada domniemania niewinności polega na zakazie domniemania winy w toku postępowania procesowego, jak również jest ona nakazem traktowania oskarżonego jako niewinnego popełnienia przestępstwa do momentu udowodnienia winy oraz ogłoszenia wyroku. Dodatkowo jest swojego rodzaju syntezą gwarancji praw oskarżonego, a co za tym idzie została uznana za cechę charakterystyczną dla demokratycznego procesu*^[5].

W doktrynie wyróżniono trzy typy podejścia do istoty domniemania niewinności:

1. *subiektywistyczne*, które sformułował M. Cieślak, przyjmując, iż w celu wydania wyroku skazującego lub warunkowo umarzającego postępowanie wina w procesie musi zostać udowodniona. Ujęcie subiektywistyczne opiera się na twierdzeniu, iż organy ścigania mają obowiązek kształtować w swojej świadomości przekonanie o niewinności oskarżonego;
2. *obiektywistyczne*, gdzie istotne jest, aby oskarżony był uznawany za niewinnego do momentu wydania wyroku, pomimo obciążających go dowodów^[6];

^[4] Zob. A. Tęcza-Paciorek, Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym, Warszawa 2012, s. 15.

^[5] E. Smardz, Zasada domniemania niewinności a dziennikarska sprawozdawczość sądowa, s. 220, <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/tpn/14/TPN2018211.pdf>, dostęp: 15.05.2025 r.

^[6] Ibidem.

3. *humanistyczne*, którego istotę według S. Waltośa^[7] oddają dwa nakazy:
 - a. traktowanie oskarżonego jako niewinnego, a więc takie odnoszenie się do niego i jego statusu procesowego, które podkreślałoby, że nie został uznany za winnego popełnienia czynu zabronionego. Takie traktowanie jest wynikiem nakazu ustawy, a nie przekonania organu;
 - b. krytycznego nastawienia do zarzutu wysuniętego wobec oskarżonego^[8].

Zasada domniemania niewinności nie jest pojęciem nowym, gdyż pierwsze wzmianki na ten temat, można znaleźć już w prawie rzymskim okresu klasycznego, szczególnie w regulacjach prawnych dotyczących sposobu procedowania w sprawach karnych.

Jak słusznie zauważył Andrzej Chmiel, *genezy czy też zrębów kształtowania się gwarancji procesowych zasady domniemania niewinności [domniemanie dobrej wiary – łac. praesumptio boni viri]] w rzymskim postępowaniu karnym należy z pewnością poszukiwać już w początkach republiki w związku w jurysdykcyjną działalnością urzędników magistraturalnych i pewnym zwyczajem przekazywania przez nich określonych spraw sądownictwu zgromadzeń ludowych. Taka praktyka pojawiła się najprawdopodobniej po wydaniu pierwszej z leges Valeriae z 509 r. p.n.e., która torując drogę instytucji provocatio ad populum, doprowadziła do tego, że konsulowie zobowiązali się, iż w określonych sprawach będą pozostawiać sprawowanie sądownictwa ludowi*^[9].

Jeżeli zaś chodzi o domniemanie niewinności na tle historycznego rozwoju prawa karnego w Europie, to w średniowieczu nie rozróżniano postępowania w sprawach karnych i cywilnych, albowiem podział taki nastąpił dopiero w XIII wieku, dzięki funkcjonowaniu sądów kościelnych, które stanowiły wzór

^[7] S. Waltoś, op. cit., s. 252.

^[8] Ibidem, Krytyczne nastawienie należy wyjaśnić w ten sposób, że organ procesowy będzie mieć w sobie tyle krytycyzmu, aby był w stanie powątpiewać w winę oskarżonego aż do czasu udowodnienia mu winy.

^[9] A. Tęcza-Paciorek, op. cit., s. 7-22.

dla organizacji świeckiego wymiaru sprawiedliwości^[10]. W Europie – praktycznie do końca XVIII wieku funkcjonował (bardziej lub mniej wyraźny) proces inkwizycyjny, który był nakierowany przeciwko oskarżonemu, którego pozbawiano wszelkich praw. W przypadku postawienia go w stan oskarżenia cały proces karny był skupiony wokół uzyskania od oskarżonego przyznania się do winy. Funkcjonowanie inkwizycyjnego modelu procesu karnego spowodowało, że od XIII do XVIII wieku obowiązywało domniemanie winy^[11].

Na dobre, zasada domniemania niewinności pojawiła się podczas Wielkiej Rewolucji Francuskiej (1789–1799), stając się normą prawną^[12]. Ideologiczny program zmian ustrojowych został zawarty w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela, uchwalonej 26 sierpnia 1789 roku^[13]. W treści deklaracji uwzględniono prawa polityczne (i ogólne zasady ustrojowe) oraz prawa osobiste (obywatelskie). Deklaracja sformułowała także konstytucyjne gwarancje wymiaru sprawiedliwości, takie jak: nietykalność osobista (art. VII), *lex retro non agit* (art. VIII), *nullum crimen sine lege* (art. VIII), domniemanie niewinności (art. IX), ustanawianie kary powinno być proporcjonalne do stopnia społecznej szkodliwości przestępstwa (art. IX). Od tego czasu oskarżony stał się podmiotem postępowania karnego, a nie jak dotąd jego przedmiotem. Nie musiał wykazywać swojej niewinności, albowiem to na organach procesowych spoczywał ciężar dowodu. Domniemanie niewinności stało się jedną z naczelných zasad francuskiego procesu karnego, a na początku XIX wieku została zaakceptowana przez wszystkie ustawodawstwa świeckie^[14].

Tak więc, to właśnie w okresie oświecenia doszło do ostatecznego przezwyciężenia koncepcji prawno-karnych, które wyrastały z biblijno-teologicznych założeń i ostatecznie doszło do wyznaczenia (i to już na stałe) kierunku zmian

^[10] Podaję za: K. Mazur, Historyczny rozwój zasady domniemania niewinności, *Annales Canonici* 2024, nr 20, s. 23.

^[11] *Ibidem*, s. 26.

^[12] S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 246.

^[13] Tekst Deklaracji dostępny na stronie: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-18.html>, dostęp: 10.06.2025.

^[14] S. Waltoś (2009), *op. cit.*, s. 246.

na następne stulecia^[15]. Proces inkwizycyjny został zastąpiony przez nowy typ postępowania karnego, który zawierał elementy procesu mieszanego. Od tego momentu zaczęła więc niemal w pełni obowiązywać zasada jawności, ustności, kontrydiktoryjności i bezpośredniości. Odtąd w procesie karnym, to sędzia a nie kto inny, kieruje się swobodną oceną dowodów, zaś oskarżonemu zapewniono uprawnienia procesowe, w tym prawo do obrony czy odmowy składania zeznań. Wdrożono domniemanie niewinności^[16], *in dubio pro reo* i zakaz *reformationis in peius*^[17].

Jeżeli zaś chodzi o kształtowanie się zasady domniemania niewinności w Polsce, to nie było zbyt wielu różnic w porównaniu z innymi europejskimi krajami. I tak, w okresie od XII w. do XIV w. polski proces karny opierał się na zasadzie jawności, kontrydiktoryjności, skargowości, w którym obowiązywała zasada domniemania winy^[18]. W okresie demokracji szlacheckiej (XV/XVI w.) i oligarchii magnackiej (XVII w.) sytuacja procesowa oskarżonego nie uległa zmianie. Dopiero 17 maja 1791 roku, Sejm uchwalił ustawę o sądach sejmowych – akt ten wprowadził gwarancje procesowe oskarżonego, takie jak: prawo do obrony (art. XIV), domniemanie niewinności, *nulla poena sine lege* (art. XXV) i regułę *in dubio pro reo* (art. XXVI)^[19].

Jeżeli zaś chodzi o początki domniemania niewinności w polskim procesie karnym w okresie 20-lecia międzywojennego, to wiążą się one z kodeksem postępowania karnego z 1928 roku, w którym nie było regulacji wprost odnoszącej się do tej zasady i związanej z nią dyrektywą *in dubio pro reo*, jednak obie istniały w procesie karnym i były respektowane, wprowadzając instytucje chroniące oskarżonego przed presumpcją winy.

Jak słusznie zauważyła K. Mazur powyższe zasady można wywnioskować z art. 9 k.p.k. z 1928 roku, zgodnie z którym nie można było przesądzać o winie oskarżonego przed udowodnieniem mu popełnienia przestępstwa w sposób

[15] A. Dziadzio, Powszechna historia prawa, Warszawa 2012, s. 150.

[16] A. Dzido, op. cit. s. 396.

[17] Ibidem, s. 232.

[18] Szerzej, K. Mazur, op. cit., s. 29.

[19] A. Tęcza-Paciorek, op. cit., s. 98.

przewidziany przez prawo. Domniemanie niewinności było postrzegane w ujęciu obiektywistycznym, czyli konieczne było zgromadzenie materiału dowodowego w sprawie, a nie wewnętrzne poświadczenie o winie bądź niewinności oskarżonego. W razie nieudowodnienia jego winy, należało wydać wyrok uniewinniający lub umorzyć proces karny. W kodeksie postępowania karnego z 1969 roku po raz pierwszy ujęto zasadę domniemanie niewinności w sposób negatywny, której nie nadano rangi konstytucyjnej. Zabronione było przesądzanie o winie oskarżonego oraz nie można było poczytywać jego obrony jako próby uniknięcia odpowiedzialności karnej.

Zasadę domniemanie niewinności mógł obalić nie tylko wyrok skazujący, ale również postanowienie prokuratora o warunkowym umorzeniu postępowania. Wzmocnieniem tej zasady jest dyrektywa *in dubio pro reo*. Zasada domniemanie niewinności w ujęciu pozytywnym znalazła się w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku, która została wzmocniona przez zasadę *in dubio pro reo*^[20].

DOMNIEMANIE NIEWINNOŚCI W KONSTYTUCJI RP

Zasady domniemanie niewinności (jeżeli chodzi o regulacje konstytucyjne w Polsce) nie znajdziemy ani w konstytucjach 20-lecia międzywojennego ani w Konstytucji PRL z dnia 22 lipca 1952 r. W kodeksie postępowania karnego z 1969 roku^[21] po raz pierwszy ujęto zasadę domniemanie niewinności w sposób negatywny^[22], której nie nadano rangi konstytucyjnej.

Art. 42 Konstytucji obecnie obowiązującej Konstytucji RP^[23] ustala zasady postępowania przed sądami. Jedną z nich jest właśnie zasada domniemanie

^[20] K. Mazur, op. cit., s.32-33.

^[21] Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1969 r., Nr 13 poz. 96.

^[22] Art. 3 § 2 k.p.k. z 1969 r.: Oskarżonego nie uważa się za winnego, dopóki nie zostanie mu udowodniona wina w trybie przewidzianym w niniejszym kodeksie.

^[23] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP), zgodnie z którą każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu. To domniemanie jest oczywiście domniemaniem prawnym, które może zostać obalone prawomocnym wyrokiem sądu stwierdzającym winę. Adresatem tego domniemania są nie tylko wszystkie organy władzy publicznej^[24], ale również wszystkie jednostki i przedstawiciele.

Wprawdzie art. 42 Konstytucji RP, tak jak i wyrażona w art. 42 ust. 3 Konstytucji RP zasada domniemania niewinności dotyczy bezpośrednio postępowania karnego, jednakże w żadnym wypadku nie oznacza to, że ustawodawca zwykły, nie może jej odnieść także do innych postępowań represyjnych. Zważyć bowiem należy, że nie stanowi ona ograniczenia praw jednostki, lecz ich zabezpieczenie i ochronę. Dlatego też, (jak słusznie w jednym ze swoich orzeczeń wskazał Trybunał Konstytucyjny) nie ma więc podstaw do twierdzenia, że zakres jej stosowania nie może być rozszerzony poprzez akty normatywne niższej rangi niż konstytucja. Konstytucyjnego umocowania do takiego poszerzenia można szukać m.in. w art. 2 konstytucji. Na gruncie postępowania karnego emanacją zasady konstytucyjnej jest art. 5 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555). Stanowi on, iż: *oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu*. Zatem obowiązujący kodeks postępowania karnego posługuje się formułą pozytywną. Jest ona adresowana przede wszystkim do oskarżyciela (w postępowaniu dyscyplinarnym – rzecznika dyscyplinarnego) i organów orzekających. Zmusza je do poszukiwania i przedstawiania odpowiednich dowodów. Zobowiązuje też organy procesowe do właściwego stosunku wobec oskarżonego (obwinionego), a zwłaszcza do szanowania jego godności i respektowania dobrego imienia innych osób. W efekcie daje podstawę prawną do stworzenia oskarżonemu (także – obwinionemu) określonej sytuacji procesowej. Oznacza to przede wszystkim odpowiedni rozkład ciężaru

^[24] Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 maja 2000 r., sygn. akt P 1/99, OTK 2000/4, poz. 111; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r. sygn. akt K 22/00, OTK 2001/3, poz. 48; zob. również wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 12 października 2011 r., sygn. akt I ACa 326/11, LEX nr 1120113.

dowodu i obowiązek stosowania zasady *in dubio pro reo*. Przy takim podejściu ten, kto stawia zarzut, musi go udowodnić. Oskarżony (w postępowaniu dyscyplinarnym – obwiniony) nie musi niczego udowadniać, ponieważ ciężar obalenia domniemania niewinności spoczywa na organach prowadzących postępowanie. Gdy przeprowadzone postępowanie dowodowe nie doprowadzi do wyjaśnienia ważnych dla przełamania domniemania niewinności, okoliczności sprawy, wszelkie wątpliwości powinny być rozstrzygnięte na korzyść oskarżonego (obwinionego). Domniemanie działa do końca postępowania, tzn. do uprawomocnienia się rozstrzygnięcia^[25].

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu do jednego ze swoich wyroków wskazał, że: *zasada domniemania niewinności stanowi jedną z fundamentalnych i powszechnie uznawanych zasad państwa prawnego*. Znalazła też swój wyraz w wiążących Polskę aktach międzynarodowych dotyczących praw człowieka, w szczególności w Deklaracji Praw Człowieka ONZ z 1948 r.; Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167) oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284-285)^[26].

W ujęciu konstytucyjnym zasada domniemania niewinności wyraża podstawową gwarancję praw i wolności człowieka. Spełnia zatem funkcję ochronną. Płynąca z niej dyrektywa nakazuje każdego uważać za niewinnego dopóty, dopóki sąd prawomocnym wyrokiem nie stwierdzi jego winy. Jako norma konstytucyjna nakazująca przestrzeganie określonych reguł postępowania jest skierowana do wszystkich; w szczególności adresatami tej normy są wszystkie organy władzy publicznej. Domniemanie niewinności podniesione do rangi konstytucyjnej, to jeden z istotnych elementów wyznaczających pozycję obywatela w społeczeństwie oraz wobec władzy, gwarantując mu odpowiednie traktowanie, zwłaszcza w sytuacji podejrzenia o popełnienie przestępstwa. Domniemanie to, ściśle wiąże się z nietykalnością osobistą oraz ochronną

^[25] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r. sygn. akt K 22/00, OTK 2001/3, poz. 48.

^[26] Szerzej o aktach międzynarodowych regulujących m.in. zasadę domniemania niewinności omówię w odrębnym punkcie niniejszego artykułu.

wolności i godności człowieka, traktowanych jako dobra przyrodzone i niezbywalne (art. 30 konstytucji). Wpływa to w sposób zasadniczy na rangę zasady wyrażonej w art. 32 ust. 2 konstytucji. Ze względu na funkcję gwarancyjną, domniemanie niewinności jest ukształtowane w sposób szczególny; w ujęciu konstytucyjnym stanowi ono nie tylko regułę dowodową, co wyraz jednego z generalnych założeń leżących u podstaw porządku prawnego. Stąd konieczność zachowania szczególnej odpowiedzialności przy określeniu granic obowiązywania tego domniemania^[27].

Ponadto art. 42 ust. 3 konstytucji, ze względu na swój gwarancyjny charakter, musi być interpretowany ściśle. Ustrojodawca, stawiając na pierwszym miejscu godność osoby ludzkiej, skonstruował przepisy, które to podstawowe dobro mają skutecznie chronić. To właśnie ta myśl legislacyjna, podyktowała między innymi, szczególny sposób wzruszenia domniemania niewinności przewidziany w art. 42 ust. 3 konstytucji. Norma ta, w sposób jednoznaczny i nie budzący wątpliwości stwierdza, iż domniemanie niewinności trwa *dopóki wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu*. Wskazanie takiego sposobu obalenia domniemania potwierdza, że ustrojodawca kształtuje domniemanie, jako szczególnie silne, określane mianem *prawdy tymczasowej*. Jeśli nie nastąpi wzruszenie w sposób przewidziany w art. 42 ust. 3 konstytucji, prawda tymczasowa staje się prawdą stałą^[28].

^[27] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 maja 2000 r., sygn. akt P 1/99, OTK 2000/4, poz. 111. Zob. także B. Przybyszewska-Szter, Wolności i prawa osobiste, [w:] M. Chmaj (red.), Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce, Warszawa 2023, s. 161.

^[28] Por. T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Warszawa 1998, s. 126.

DOMNIEMANIE NIEWINNOŚCI REGULACJE MIĘDZYNARODOWE I USTAWOWE

W ramach tego punktu w sposób bardzo skondensowany, przeanalizuje jedynie wybrane akty międzynarodowe i akty krajowe, które mają bezpośredni styk z zasadą domniemania niewinności.

Pierwszym międzynarodowym aktem prawnym i jednocześnie niezwykle ważnym z punktu widzenia zasady, która jest przedmiotem naszego zainteresowania jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Dokładnie 10 grudnia 1948 roku, Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło, najważniejszy dokument dotyczący praw człowieka i pierwszy tego rodzaju przyjęty przez społeczność międzynarodową. Deklaracja składa się z Preambuły i 30 artykułów i została sporządzona przez przedstawicieli wszystkich regionów świata w oparciu o wszelkie systemy prawne.

Zgodnie z art. 11 ust. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznawano go za niewinnego dopóty, dopóki jego wina nie zostanie mu udowodniona zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym miał wszystkie gwarancje konieczne dla swojej obrony.

Kolejnym międzynarodowym aktem prawnym, w którym także odnajdziemy regulację domniemania niewinności jest Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych^[29] – traktat został uchwalony w wyniku konferencji ONZ w Nowym Jorku, na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego nr 2200A (XXI) z 16 grudnia 1966 roku. Wszedł w życie 23 marca 1976 roku w trzy miesiące po ratyfikacji lub przystąpieniu przez 35 państw. Zgodnie z art. 49 obok Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, zapewnia podstawowe prawa i wolności człowieka oraz zobowiązania państwa wobec obywateli. Posiada wiążący charakter prawny, w przeciwieństwie do Powszechnej deklaracji praw człowieka z 1948.

^[29] Dz. U. z 1977 r., Nr. 38, poz. 167.

Układ został otwarty do ratyfikacji przez państwa, które zobowiązywały się przestrzegać jego postanowień na własnym terytorium. Składa się z pięciu części. Czwarta część Paktu powoływała do życia Komitet Praw Człowieka, który stoi na straży przestrzegania postanowień Paktu. Do 2024 r. Pakt ratyfikowały 173 państwa. Polska ratyfikowała go 18 marca 1977, zaś wszedł on w stosunku do niej w życie 18 czerwca tegoż roku.

Zgonie z art. 14 ust. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo być uważana za niewinną aż do udowodnienia jej winy zgodnie z ustawą.

I ostatnim międzynarodowym aktem prawnym, na który w tym punkcie mojego artykułu chciałbym zwrócić uwagę jest Europejska Konwencja Praw Człowieka. Jest to umowa międzynarodowa z zakresu ochrony praw człowieka zawarta przez państwa członkowskie Rady Europy. Konwencja została otwarta do podpisu 4 listopada 1950 roku, a po uzyskaniu niezbędnych 10 ratyfikacji weszła w życie 3 września 1953 roku. Stronami Konwencji jest każde z 46 państw członkowskich Rady Europy (jest to obecnie warunek członkostwa w tej organizacji).

Polska przystąpiła do Rady Europy 26 listopada 1991, jednocześnie podpisując Europejską konwencję praw człowieka (co było politycznym wymogiem uzyskania członkostwa w Radzie Europy). Konwencja została ratyfikowana 19 stycznia 1993 i tego samego dnia weszła w życie w stosunku do Polski. Deklarację o uznaniu jurysdykcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka złożono 1 maja 1993. Po uznaniu przez rząd RP jurysdykcji Europejskiej Komisji Praw Człowieka (już nieistniejącej) oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka można już było składać skargi do Trybunału w Strasburgu przeciwko Rzeczypospolitej.

Interesująca nas regulacja w ww. akcie prawnym została zawarta w art. 6 ust. 2, który to stanowi, że każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą.

Natomiast do najważniejszej regulacji krajowej, która to na poziomie ustawowym reguluje zasadę domniemanie niewinności jest Kodeks postępowania karnego^[30].

Co istotne, powyższa zasada w ujęciu pozytywnym^[31] znalazła się w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku, która została wzmocniona przez zasadę *in dubio pro reo*. Obecnie artykuł 5 § 1 k.p.k. wyraża zasadę domniemanie niewinności, w myśl której *oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem a co więcej zgodnie z § 2 art. 5 k.p.k., niedające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego*.

W literaturze wskazuje się, że przepis ten wyraża *prawdę tymczasową*, zgodnie z którą oskarżony jest niewinny do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia postępowania. W przypadku uniewinnienia, ewentualnie umorzenia postępowania po postawieniu zarzutów, *prawda tymczasowa* nabiera cech trwałości, a domniemanie niewinności staje się niewzruszalne. Jeżeli sąd prawomocnie stwierdzi winę – domniemanie niewinności upada^[32].

Oczywiście ważnym elementem zasady domniemanie niewinności jest pojęcie *winy*, jednakże zakres niniejszego artykułu nie pozwala nam na jakiegokolwiek rozważania w tej materii^[33].

W tym miejscu chciałbym jedynie dodać, że zasada domniemanie niewinności obowiązuje i musi być bezwzględnie stosowana nie tylko w ramach

^[30] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, tekst jedn. Dz. U. z 2025 r., poz. 46 z późn. zm.

^[31] Przypomnieć tylko należy, że w kodeksie postępowania karnego z 1969 roku po raz pierwszy ujęto zasadę domniemanie niewinności, jednakże w sposób negatywny, której nie nadano rangi konstytucyjnej. Art. 3 § 2 k.p.k. z 1969 r., stanowił, że Oskarżonego nie uważa się za winnego, dopóki nie zostanie mu udowodniona wina w trybie przewidzianym w niniejszym kodeksie.

^[32] T. Grzegorzczuk, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Warszawa 1998, s. 126; A. Tęcza-Paciorek, op. cit., s. 58 – podają za: A. Jezusek, Domnieanie winy w prawie karnym materialnym a procesowe domniemanie niewinności, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2016, Rok LXXVIII – zeszyt 2, s. 175.

^[33] Tematyka winy i jej rodzajów jest przedmiotem licznych opracowań, komentarzy, glos, orzeczeń i dlatego rozważania odnoszące się do pojęcia winy w ramach mojego artykułu, były by z jednej strony celowe, jednakże z drugiej strony nie są konieczne. Zob. A. Jezusek, op. cit., s. 176-178.

postępowania karnego, postępowania w sprawach o wykroczenia, czy też postępowania karnoskarbowego, ale i występuje też i w innych postępowaniach represyjnych.

Jak słusznie zauważył P. K. Słowiński, *domniemanie niewinności występuje też i w innych postępowaniach represyjnych, w których punitivną aktywność państwa zastępuje aktywność organów właściwych samorządów zawodowych. W sposobie, w jaki postępowania te zostały skonstruowane widać pewną niekonsekwencję ustawodawcy. Przydarza się bowiem ustawodawcy albo posługiwać się tam autonomicznym, choć w zasadniczej części pokrywającym się z wzorcem konstytucyjnym, modelem domniemanie niewinności (m.in. art. 61 ust. 1 ustawy o izbach lekarskich, albo odwoływać „w zakresie nieuregulowanym do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego (art. 69 Prawa o notariacie^[34]; art. 95n pkt 1 Prawa o adwokaturze^[35]; art. 74¹ pkt 1 ustawy o radcach prawnych^[36]; art. 46w Prawa geodezyjnego i kartograficznego^[37]; art. 79 ustawy o doradztwie podatkowym^[38]), albo też problem ten... pomijać zupełnie. Trudno uznać za odesłanie do art. 5 § 1 k.p.k. konstrukcję zawartą w art. 135p ust. 1 ustawy o Policji^[39], gdzie jest mowa o odpowiednim stosowaniu w zakresie nieuregulowanym w niniejszej ustawie przepisów k.p.k. dotyczących porządku czynności procesowych, wszak zasada domniemanie niewinności takowego porządku nie reguluje^[40].*

^[34] Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 1001 z późn. zm.

^[35] Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 1564.

^[36] Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 499.

^[37] Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 1151 z późn. zm.

^[38] Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym, tekst jedn., Dz. U. z 2021 r., poz. 2117.

^[39] Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn., Dz. U. z 2025 r. poz. 636 z późn. zm.

^[40] P. K. Słowiński, Domniemanie niewinności w ujęciu prawa krajowego i pozakrajowego, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2024, nr 2 (78), s. 110-111.

ZASADA DOMNIEMANIA NIEWINNOŚCI W PRAKTYCE

Teoria a praktyka, jeżeli chodzi o respektowanie zasady domniemania niewinności to niestety często dwa różne światy. Oczywiście, w ramach tak krótkiego artykułu nie jest możliwe abym poruszył wszystkie aspekty związane z łamaniem tej fundamentalnej zasady, dlatego też swoje rozważania poczynione w ramach niniejszego punktu ograniczę do kwestii przekazów medialnych w kontekście prowadzonych postępowań przygotowawczych^[41] a dalej postępowań przed sądami. Tylko przypomnę, że adresatem zasady domniemania niewinności, są nie tylko wszelkiego rodzaju media, czy wszystkie organy władzy publicznej, ale również wszystkie jednostki i ich przedstawiciele.

Wracając jednak do przekazów medialnych, należy mieć na względzie, że istotnym zagadnieniem jest to, czy zasada domniemania niewinności może być uznana za legitymowaną przesłankę ograniczenia swobody informacji i wolności mediów^[42]. Pojawia się tu bowiem kolizja wartości konstytucyjnie chronionych^[43].

Wolność prasy, wolność słowa jak również prawo do informacji należą do konstytucyjnych wolności i praw (art. 14 Konstytucji RP). Wolność prasy jest konsekwencją wolności myśli, przekonań, wypowiedzi oraz słowa. Wolność słowa to wolność prezentacji przekonań oraz poglądów w różnej formie^[44]. Swoboda informacji i wolność słowa jednostki nie powinny być jednak wykorzystywane ze szkodą dla innej jednostki, wobec czego swoboda

^[41] Postępowanie przygotowawcze, czyli wstępna faza procesu karnego obejmująca śledztwo i dochodzenie, w odróżnieniu od postępowania sądowego jest niejawne. Wynika to z zasady wyrażonej w art. 241 § k.k., który przewiduje odpowiedzialność karną za publiczne rozpowszechnianie bez zezwolenia wiadomości z postępowania przygotowawczego przed ujawnieniem ich w postępowaniu sądowym – D. Dolling, K. H. Gossel, S. Waltoś, *Relacje o przestępstwach i procesach karnych w prasie codziennej w Niemczech i w Polsce*, Kraków 1997, s. 29.

^[42] Por. S. Waltoś, *Domniemanie niewinności w świecie mediów*, [w:] I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007, s. 475.

^[43] Por. M. Bransztetel, *Zasada domniemania niewinności a media, Prokuratura i Prawo* 2006, nr 9, s. 46 – podają za: E. Smardz, op. cit., s. 223.

^[44] A. Paciorek-Tęcza, op. cit., s. 392.

informacji i wolność prasy mogą w pewnych sytuacjach ulegać ograniczeniu. Granice wolności prasy określa art. 30 i 31 Konstytucji RP w brzmieniu:

1. *Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych;*
2. *Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.*

Jak słusznie zauważył Emil Smardz, *stosownie do zasady domniemania niewinności niedopuszczalne jest przesądzanie w sprawozdaniach, reportażach i felietonach o wyniku niezakończzonego procesu, przynajmniej przed sądem pierwszej instancji*. Chodzi więc o obowiązek powstrzymania się od formułowania opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia I instancji^[45]. Zakaz ten skodyfikowany został m.in. w ustawie w art. 13 ust. 1 ustawy Prawo prasowe. *Nie wolno w związku z tym wydawać tzw. wyroków prasowych, a nawet określać oskarżonego jako przestępcy*^[46].

Niestety tzw. wyroki prasowe, czy szerzej wyroki medialne, to nie wyjątek tylko reguła. W wielu materiałach prasowych czy też wypowiedziach dziennikarzy telewizyjnych lub radiowych, zauważamy ogromną liczbę oskarżeń i stwierdzeń, które mają się nijak do konstytucyjnej zasady domniemania niewinności. Często, dziennikarze relacjonujący przebieg postępowania przygotowawczego, posługują się stwierdzeniami: złodziej, gwałcień, dzieciobójca, sprawca pobicia, sutener itp. Są to oczywiście stwierdzenia niedopuszczalne w kontekście zasady domniemania niewinności, jednakże te stwierdzenia są tolerowane przez organy ścigania, które to z urzędu powinny wszcząć postępowanie w stosunku do osób te słowa wypowiadających^[47].

Tak więc, nie tylko media, ale i gro polityków w ramach różnego rodzaju audycji, skazują osoby podejrzane lub oskarżone zanim jeszcze zapadnie

^[45] J. Sobczak, *Relacje z procesów sądowych...*, s. 224.

^[46] E. Smardz, op. cit., s. 224.

^[47] Niezwykle cenną publikacją charakteryzującą kwestię sprawozdawczości dziennikarskiej w kontekście również do zasady niewinności jest publikacja: R. Dziembowski K. Szczechowicz, *Prawne gwarancje dostępu mediów do procesów sądowych a sprawozdawczość prasowa*, <https://uwm.edu.pl/mkks/wp-content/uploads/04-Dziembowski.pdf>, dostęp. 20.05.2025 r.

wyrok chociażby wydany przez sąd I instancji, łamiąc z pełną premedytacją zasadę domniemanie niewinności.

Oczywiście problem realizacji zasady domniemanie niewinności w sprawozdawczości sądowej jest przedmiotem zainteresowania Rady Europy^[48]. Kluczowe znaczenie ma tu Europejska konwencja praw człowieka i powstające na jej kanwie orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. ETPC wypracował istotne standardy w odniesieniu do funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości^[49], w tym do kwestii relacji prasowych z działaniem wymiaru sprawiedliwości. Orzeczenia te zostały już poddane szczegółowej analizie w polskim piśmiennictwie.

ETPC uważa, że dziennikarze, którzy piszą artykuły na temat toczącego się postępowania, nie powinni przekraczać granic ustalonych dla ochrony prawidłowego wymiaru sprawiedliwości i powinni szanować prawo oskarżonego do domniemanie niewinności. Trybunał uznał jednak, że zakaz publikacji informacji o toczącym się procesie, także z powództwa cywilnego w sprawie karnej, pozbawia prasę prawa do informowania opinii publicznej o sprawach, które mogą wzbudzać publiczne zainteresowanie^[50].

Przykładowo, w sprawie *Allenet de Ribemont przeciwko Francji* w wyroku z 10 lutego 1995 r. (sygn. 15175/89) stwierdzono, iż domniemanie niewinności sformułowane w art. 6 ust. 2 konwencji, jest jednym z elementów rzetelnego procesu karnego. Zostanie on pogwałcony, jeżeli decyzją sądowa dotycząca osoby, której postawiono zarzut popełnienia czynu zagrożonego karą, będzie odzwierciedlać opinię, że osoba ta jest winna, zanim udowodniono jej

[48] Zob. A. Jaskiernia, Standardy Rady Europy dotyczące wolności słowa w odniesieniu do relacji prasowych z działaniem wymiaru sprawiedliwości [w:] J. Jaskiernia (red.), *Transformacja systemów wymiaru sprawiedliwości*, t. I, *Pozycja ustrojowa władzy sądowniczej i uwarunkowania transformacji*, Toruń 2011, s. 336.

[49] Zob. L. Garlicki, *Pojęcie i cechy sądu w świetle orzecznictwa Europejskiej Konwencji Praw Człowieka* [w:] A. Szmyt (red.), *Trzecia władza: Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego I Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*, Gdynia, 24-26 kwietnia 2008 r., Gdańsk 2008, s. 141 – podaję za E. Smardz, op. cit., s. 226.

[50] *Du Roy i Malaurie przeciwko Francji*, orzeczenie z 3 października 2000 r., skarga nr 34000/96. Zob. M.A. Nowicki, *Nowy Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 1999-2004*, Zakamycze 2005, ss. 1033-1035.

winę w świetle prawa. Wolność wyrażania opinii, gwarantowana przez art. 10 EKPC, obejmuje wolność do otrzymywania i przekazywania informacji, dla tego art. 6 ust. 2 konwencji nie może powstrzymać organów (władzy krajowej) od informowania opinii publicznej o prowadzonych śledztwach, ale wymaga, by informacje te były przekazywane z zachowaniem koniecznej dyskrecji i ostrożności, skoro domniemanie niewinności ma zostać poszanowane^[51].

PODSUMOWANIE

Zasada domniemania niewinności, która w odbiorze społecznym wciąż często jest niezrozumiała, z całą pewnością jest (i co do tego nikt nie może mieć wątpliwości) nie tylko gwarancją procesową każdego człowieka, ale przede wszystkim wyrazem humanitaryzmu i stanowi swoistą barierę ochronną przed przedwczesnym stygmatyzowaniem osoby oskarżonej^[52]. Daje ona szansę na realizację prawa do obrony z godnością traktując oskarżonego, który od początku jest w najgorszej możliwej sytuacji procesowej jako równej strony z zachowaniem wszystkich jej przymiotów. Jak słusznie zauważono, z zasadą domniemania niewinności ściśle wiąże się prawo do kłamstwa oraz możliwość niepomagania organom procesowym przeprowadzania postępowania, realizowanej chociażby poprzez odmowę składania wyjaśnień^[53].

Tak więc, analizowana zasada ma za zadanie chronić wartości i prawa, które przysługują każdemu człowiekowi z racji tego, że jest osobą ludzką. Słusznie więc stwierdza Karolina Mazur, że konstytucyjna zasada domniemania niewinności, stanowi fundament współczesnego procesu karnego, zajmuje szczególne miejsce pośród innych zasad procesu karnego. Każda osoba, wobec której zostały podjęte jakiejkolwiek czynności procesowe,

^[51] E. Smardz, op. cit., s. 226-227.

^[52] E. Kozak, Zasada domniemania niewinności według poglądów doktryny i stanowiska judykatury. Rozważania nad krajowym i międzynarodowym porządkiem prawnym, *Zeszyty Prawnicze* 2023, nr 3, s. 159.

^[53] Ibidem.

ma prawo do traktowania jej jako niewinnej, zarówno przez prowadzącego proces karny, jak i ogół społeczeństwa, jakby danego przestępstwa nie popełniła do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy.

Niestety, zasada ta, choć konstytucyjna i jasna (jeżeli chodzi o jej interpretację) jest łamana i to nie tylko przez osoby prywatne, media, ale i przez oskarżyciela i na końcu (choć całe szczęście – bardzo rzadko) przez sąd. Zdarza się, że zarówno oskarżyciel jak i sąd zapominają, że obowiązek udowodnienia, należy odnosić tylko do ustaleń niekorzystnych dla oskarżonego, jako że on sam korzysta z domniemania niewinności (art. 5 § 1 KPK), a niedające się usunąć wątpliwości^[54] rozstrzyga się na jego korzyść (art. 5 § 2 KPK). Natomiast stan określony przez ustawodawcę, jako *niedające się usunąć wątpliwości* (art. 5 § 2 KPK) zachodzi, gdy pomijane są wątpliwości natury faktycznej, natomiast prawnej – w następstwie oceny dowodów (art. 7 KPK). Dopiero wtedy można bowiem stwierdzić, czy wątpliwości wystąpiły, czy były one zasadne, czy i jakie miały znaczenie dla kwestii odpowiedzialności prawnej oskarżonego, czy udało się je przewyciężyć w sposób dopuszczalny przez prawo procesowe itp. O naruszeniu zasady *in dubio pro reo* nie można zatem mówić wówczas, gdy sąd w wyniku pełnej i poprawnie dokonanej swobodnej oceny dowodów uznał, że nie występują wątpliwości albo że nie mają one znaczenia dla odpowiedzialności prawnej oskarżonego. Jest jednocześnie dobrym prawem obrony oskarżonego mnożenie, a nawet wyolbrzymianie na każdym etapie postępowania takich faktów i ich ocen, które pozwalają powątpiewać w jego winę – pod warunkiem wszakże nieprzeinaczania faktów.

Ze względu na te zasady wydanie wyroku uniewinniającego jest konieczne zarówno wówczas, gdy wykazano niewinność oskarżonego, jak wtedy – co chyba częściej ma miejsce – gdy nie udowodniono, że jest on winny popełnienia zarzucanego mu czynu przestępnego. W tym ostatnim wypadku wystarczy zatem, że twierdzenia oskarżonego negujące tezy aktu oskarżenia zostaną uprawdopodobnione. Wyrok uniewinniający musi jednak zapaść

^[54] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1999 r., sygn. akt V KKN 291/98, OSN Prok. i Pr. 1999, nr 7-8, poz. 10.

również i w takiej sytuacji, gdy wskazywana przez oskarżonego teza, jest co prawda nieuprawdopodobniona, ale też nie zdołano udowodnić mu sprawstwa i winy. Waler prawny uniewinnień z różnych powodów jest taki sam, ponieważ polskie prawo karnoprocesowe nie przewiduje tzw. wyroków pośrednich, czyli pozostawiających daną osobę w stanie ciągłego podejrzenia (*absolutio ab instantia*)^[55].

Tak jak to już wskazałem we wcześniejszej części artykułu, praktyka a teoria, jeżeli chodzi o zasadę domniemania niewinności to niestety często *inny świat*. Widać to bardzo jaskrawo na portalach społecznościowych i w przekazach medialnych. To właśnie w tych miejscach najczęściej, ta, jakże ważna konstytucyjna zasada jest łamana. Dzisiaj (o czym należy pamiętać) nie tylko dziennikarze tworzą świat mediów. Jego kreatorami są wszystkie osoby, które przekazują informacje za pomocą technicznych środków przekazu. Do nich trzeba więc zaliczyć również miliony internautów – zarówno tych, którzy redagują portale i strony internetowe, jak i tych komentujących, prowadzących blogi itp.^[56].

Szeroko rozumiane media, bardzo często zapominają (prezentując swoje relacje), że stosując zasadę domniemania niewinności niedopuszczalnym jest przesądzanie w sprawozdaniach, reportażach i felietonach o wyniku niezałożonego procesu, przynajmniej przed sądem pierwszej instancji^[57].

Podsumowując należy stwierdzić, że pomimo istnienia regulacji krajowych dotyczących zasady domniemania niewinności, a także obowiązywania w tym zakresie standardów międzynarodowych oraz obowiązywania prawych ograniczeń wobec środków masowego przekazu, wciąż dochodzi do łamania tego jakże ważnego konstytucyjnego prawa oskarżonego^[58].

^[55] E. Smardz, op. cit., s. 223.

^[56] Zob. J. Sobczak, Prawo prasowe, komentarz, Warszawa 2008, s. 321.

^[57] Zob. J. Sobczak, Relacje z procesów sądowych..., s. 45.

^[58] Zob. podobnie, E. Smardz, op. cit., s. 236.

BIBLIOGRAFIA

- Borek M., *Ciężar dowodu i jego domniemana obecność w polskim procesie karnym*, [w:] P. Czarnecki, M. Czerwińska (red.), *Katalog dowodów w postępowaniu karnym*, Warszawa 2014.
- Bransztetel M., Zasada domniemania niewinności a media, *Prokuratura i Prawo* 2006, nr 9.
- Chmiel A., Geneza i kształtowanie się zasady domniemania niewinności w rzymskim procesie karnym, *Zeszyty Prawnicze* 24.3/2024.
- Dolling D., Gossel K. H., Waltoś S., Relacje o przestępstwach i procesach karnych w prasie codziennej w Niemczech i w Polsce, Kraków 1997.
- Dziedzic A., *Powszechna historia prawa*, Warszawa 2012.
- Dziembowski R., Szczechowicz K., Prawne gwarancje dostępu mediów do procesów sądowych a sprawozdawczość prasowa, <https://uwm.edu.pl/mkks/wp-content/uploads/04-Dziembowski.pdf>, dostęp. 20.05.2025 r.
- Garlicki L., *Pojęcie i cechy sądu w świetle orzecznictwa Europejskiej Konwencji Praw Człowieka* [w:] A. Szmyt (red.), *Trzecia władza: Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*, Gdynia, 24-26 kwietnia 2008 r., Gdańsk 2008.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1998.
- Jaskiernia A., *Standardy Rady Europy dotyczące wolności słowa w odniesieniu do relacji prasowych z działań wymiaru sprawiedliwości* [w:] J. Jaskiernia (red.), *Transformacja systemów wymiaru sprawiedliwości, t. I, Pozycja ustrojowa władzy sądowniczej i uwarunkowania transformacji*, Toruń 2011.
- Jezusek A., *Domniemanie winy w prawie karnym materialnym a procesowe domniemanie niewinności*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2016, Rok LXXVIII – zeszyt II.
- Kmiecik R. (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2008.
- Kozak E., *Zasada domniemania niewinności według poglądów doktryny i stanowiska judykatury. Rozważania nad krajowym i międzynarodowym porządkiem prawnym*, *Zeszyty Prawnicze* 2023, nr 3.
- Kruszyński P., *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 1983.
- Mazur K., *Historyczny rozwój zasady domniemania niewinności*, *Annales Canonici* 2024, nr 20.
- Mazur M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1971.
- Przybyszewska-Szter B., *Wolności i prawa osobiste*, [w:] M. Chmaj (red.), *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce*, Warszawa 2023.
- Roy Du i Malaurie przeciwko Francji, orzeczenie z 3 października 2000 r., skarga nr 34000/96. Zob. M.A. Nowicki, *Nowy Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 1999-2004*, Zakamycze 2005.

- Smardz E., *Zasada domniemania niewinności a dziennikarska sprawozdawczość sądowa*. <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/tpn/14/TPN2018211.pdf>, dostęp: 15.05.2025 r.
- Sobczak J., *Prawo prasowe, komentarz*, Warszawa 2008.
- Sobczak J., *Relacje z procesów sądowych a obowiązek powstrzymania się od formułowania opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia I instancji* [w:] *Wymiar sprawiedliwości a media*, [w:] J. Sobczak, G. Tylec (red.), Warszawa-Opole 2012.
- Sowiński P. K., *Domniemanie niewinności w ujęciu prawa krajowego i pozakrajowego*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2024, nr 2 (78).
- Tęcza-Paciorek A., *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012.
- Waltoś S., *Proces karny, Zarys systemu*, Warszawa 2016.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009.
- Waltoś S., *Domniemanie niewinności w świecie mediów*, [w:] I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007.
- Wolter W., *Nauka o przestępstwie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973.

AKTY PRAWNE I ORZECZNICTWO

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167.
- Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284-285).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, tekst jedn. Dz. U. z 2025 r., poz. 46 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym, tekst jedn., Dz. U. z 2021 r., poz. 2117.
- Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 1001 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn., Dz. U. z 2025 r. poz. 636 z późn. zm.
- Ustawa dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 1151 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 1564.
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, tekst jedn., Dz. U. z 2024 r., poz. 499.

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1969 r., Nr 13 poz. 96.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 maja 2000 r., sygn. akt P 1/99, OTK 2000/4, poz. 111.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r. sygn. akt K 22/00, OTK 2001/3, poz. 48.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1999 r., sygn. akt V KKN 291/98, OSN Prok. i Pr. 1999, nr 7-8, poz. 10.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 12 października 2011 r., sygn. akt I ACa 326/11, LEX nr 1120113.